

Failure and Success of Revisionist States: Russia (1853) and Prussia (1862) Compared

Homeira Moshirzadeh¹ , Abbas Ataiekhah²

¹ Corresponding author, Professor, Department of International Relations, Faculty of Law Political Science, University of Tehran, Iran. Email: hmoshir@ut.ac.ir

² MA International Relations, Department of International Relations, Faculty of Law & Political Science, University of Tehran, Iran.

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received:
14 August 2024
Revised version
received:
2 October 2024
Accepted:
14 October 2024
Available online:
28 December 2024

Keywords:
revisionism,
neo-classical realism,
foreign policy,
German unification,
Crimean War

ABSTRACT

Objective:

The emergence of the so called “revisionist states” (or dissatisfied powers) has been one of the concerns of realism as various configurations of international order/disorder in the course of history have been more or less the result of the confrontations of status quo and revisionist powers. Since realists’ main concern is international stability and order, they commonly have a negative understanding of revisionist powers and expect their defeat in their confrontation with the protectors of the status quo. Nevertheless, there have been revisionist powers that could realize their objectives and aspirations without overthrowing or destabilizing the existing international order. One can see that there is a theoretical void in realists’ discussions on revisionism in international relations. Although they have discussed the emergence, conduct, and defeat of such powers, they have not attempted to explain the success of some others. This article seeks to address this deficiency through a comparative study of two historical cases of successful and unsuccessful revisionist states, Prussia and Russia in the 19th century. On the basis of a neo-classical realist framework and a case-oriented comparative method, the effect of international and domestic factors on the differing results of the revisionist attempts will be evaluated specifically on the basis of their impact on the availability of relative power capabilities, prudence, and the probability of the formation of balancing efforts.

Cite this article: Moshirzadeh, Homeira; Ataiekhah, Abbas (2024). “Failure and Success of Revisionist States: Russia (1853) and Prussia (1862) Compared”, *Fasl’ nāmeḥ-ye siyāsāt (Politics Quarterly)* 54, (4) 735-758, DOI: <https://doi.org/10.22059/JPQ.2024.380869.1008201>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

<https://doi.org/10.22059/JPQ.2024.380869.1008201>

Introduction

International systems in the course of history have witnessed cases of confrontation between status quo and revisionist powers with their different views of preferred international order, sometimes leading to a change in the order. This change may impose costs on various actors involved and it is usually the revisionist side that is found responsible. A monolithic portrait of revisionist states as imperialists or emerging hegemons is far from reality; they may have different characteristics, motivations, objectives, conduct, and fates. Among realists, Randall Schweller (2015) has paid attention to differences between various revisionist states. What is missing almost altogether in realist literature, however, is an explanation of success or failure of a revisionist power in achieving its objectives.

The Research Method

This article seeks to reach a realist explanation of the success and failure of revisionist states. If we have two cases of failed and successful revisionism, contrasting them can help us explain the variables that may have led to the differing results. Here, the two cases to be studied are the failed attempt of Russia in the Crimean War of 1853 and the success of Bismarck's actions leading to the unification of Germany in 1862. The study is conducted within a neo-classical theoretical framework using case-oriented comparative method. The independent and intervening variables are taken from neo-classical realism.

Results

Neo-classical realism, like neo-realism, takes international structure, i.e., the distribution of power as the independent variable but finds it insufficient for explaining the actions of actors and/or their implications for foreign policy and international politics whereas a range of results at both foreign policy and system levels can be better explained through intervening variables that are found at the domestic level (see Lobell et al, 2009: 6-7). Besides the international/structural variable, the intervening variables that are considered to be relevant in this study are as follow: domestic governing structure and political institutions, economic conditions and the level of economic development, military conditions, government-society interactions, strategic culture, intellectual and practical consistency among political elites, and the leaders' cognition. These, on the basis of case-oriented comparative method, are studied both in Prussia and Russia, and then a comparison is made between the two cases to show how they differed from each other (for a discussion on case-oriented comparative method, see Ragin 2009).

As far as the structural factor at the international level is concerned, but it seems that there were not great changes in the period between 1853 and 1862. The main great powers were Britain, France, Austro-Hungarian Empire, Russia, and Prussia with different interests, objectives, and strategies (see Wycliffe, 2004:161; Baumgart, 2020:107; Mostafavi, 1975). Examining these differences shows how important it was for a revisionist state to correctly grasp them and make its policies accordingly. Therefore, we can take the structural variable (distribution of power among other states) as constant variable.

The most important difference at the structural level, however, was the fact that no balancing effort was made against Prussia while there was one led by Britain

against Russia and this perhaps was a determinant factor. Yet, as we will show below, this difference was mostly the result of the differing ways in which Russia and Prussia represented their actions mostly on the basis of the perceptions/misperceptions of their leaders towards the international system.

As far as domestic political structure and institutions are concerned, the major difference between the two countries was that Prussia had a more open governing system relying on multiple centers of power (the king, the chancellor, parliament, and the Federal Council besides the existence of more or less independent political parties). This made policy makers more prudent and responsible. In Russia, however, the Tsar was more or less the ultimate, and policy maker felt free not to take into account others' opinions. This meant more space for imprudent decision making.

Prussia had a standing army with a compulsory duty system that helped it to be more effective as they were drilled forces. The general staff of the armed forces provided transportation infrastructures which shortened the time needed for the army movement. Prussia also had one of the best (if not the best) set of modern weapons available at the time. In general, Prussian military condition was very favorable with efficacious organization and command of force. The Russian army, in contrast, was based on voluntary forces, who were mainly from rural areas and without any serious training. The military infrastructure and weaponry were too weak compared to other great powers of the time (see Moon, 1992; Kennedy 2020; Breuille 2021).

If Prussia was an increasingly industrializing nation with industrial products such as steel and consumer goods as well as basic products like coal and minerals, Russia was mostly a rural nation with some limited industrial base suffering from shortage in consumer goods which had made it an importer of such products from Western countries (Wawro, 2003; Blackwell, 1968). Furthermore, the governments in the two countries followed different economic policies in crises and war time. While the Prussian government sold its stocks in the railroad without any pressure on the people, the Russians printed banknotes leading to inflation and thus more problems for the people leading to unpopularity (Baumgart, 2020).

The more or less open political system in Prussia meant a better interaction with social forces leading to the government's responsiveness, but in Russia, the closed system meant an irresponsible form of governance. Thus the former had to follow more prudent policies whereas the latter did not have to. The Prussian government in its campaign for the unification of German-speaking people had the support of masses, but it was more or less the Tsar's expansionist aspirations that could not attract public support (Bridge & Bullen, 2005: 110-121; Taylor, 1954: 220).

The Prussian main strategic preference at the time was the unification of the German people in a single territorial state which was in harmony with its strategic culture of limited militarism and a more or less unilateralist approach. The Russian strategic culture with its emphasis on its great power position together with a sense of vulnerability, when combined with its sense of religious mission, could create a less realistic understanding of the international system and its own power position within it.

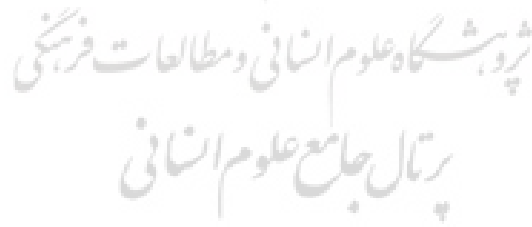
Bismarck, the Prussian chancellor, not only enjoyed the support of people in the wars to unify Germans, but also the support of the majority of the ruling political elite. Even most of the chancellor's rivals as well as intellectual elites of his country shared his aspirations even if some believed in methods other than war. Tsar's

aspirations were supported only by a very small group inside the government and even most of these did not find the Tsar's methods acceptable (Riasanovsky,2005:141; Badem 2010: 72).

As it was mentioned above, although the international system had more or less the same characteristics in the 1850's and 1860's, the leaders of Russia and Prussia were differed in their understanding of international conditions. This article shows how well Bismarck understood the existing opportunities and limitations as well as other countries' objectives, interests, and sensitivities, while the Tsar's imaginations were far from the realities of the system within which it had to act and it almost always had misperceptions about others' objectives and their possible actions and reactions (Morgenthau 2010: 109; Steinberg, 2001:226; Schmitt, 1919: 46; Baumgart, 2020: 134).

Conclusions

The overall result is that the success and failure of the two revisionist states of Prussia and Russia in achieving their objectives depended much on their governing system, military conditions, economic conditions, the degree of elite and popular support, and, last but not the least, on its leaders' perception of the international system and other states' policies.

شکست و موفقیت دولت‌های تجدیدنظرطلب: مطالعه مقایسه‌ای روسیه (۱۸۵۳) و پروس (۱۸۶۲)

حمیرا مشیرزاده^۱؛ عباس عطایی‌خواه^۲

^۱ نویسنده مسئول، استاد گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

رایانامه: hmoshir@ut.ac.ir

^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی	یکی از موضوعات مورد توجه در رویکرد واقع‌گرایی به روابط بین‌الملل ظهور قدرت‌های تجدیدنظرطلب است، زیرا صورت‌بندی‌های متفاوت از نظم بین‌المللی در طول تاریخ در مواردی حاصل کشاکش قدرت‌های تجدیدنظرطلب و حافظ وضع موجود بوده است. از آنجا که کانون توجه واقع‌گرایان نظم و ثبات بین‌المللی است، نگاه آنها به قدرت‌های تجدیدنظرطلب نیز به‌طور معمول منفی است و فرجام این دولت‌ها را نیز شکست در برابر قدرت‌های حافظ وضع موجود می‌دانند. حال آنکه در طول تاریخ قدرت‌های تجدیدنظرطلبی بوده‌اند که هم اهداف و خواسته‌های خود را محقق کردند و هم سبب واژگونی نظم بین‌المللی به‌عنوان مجموعه قواعد و ترتیبات هدایتگر تعاملات دولت‌ها نشده‌اند. تبیین موفقیت برخی از دولت‌های تجدیدنظرطلب در رسیدن به اهداف و خواسته‌های خود، خلأیی نظری در واقع‌گرایی است که این پژوهش می‌کوشد بر اساس یافته‌های یک مطالعه تاریخی مقایسه‌ای گامی در جهت پر کردن آن بردارد، زیرا مطالعه‌ای تاریخی که تفاوت‌های میان قدرت‌های تجدیدنظرطلب موفق و ناموفق را نشان دهد، می‌تواند ما را در رسیدن به تبیینی از شکست و موفقیت این دولت‌ها یاری کند. بر همین اساس، در این تحقیق با اتکا بر چارچوب نظریه واقع‌گرایی نوکلاسیک، انتخاب دو مورد ناموفق (روسیه) و موفق (پروس) در نیمه دوم سده نوزدهم و با استفاده از روش مقایسه‌ای نشان داده می‌شود که چگونه زمینه‌ها و متغیرهای بین‌المللی و داخلی دولت‌های تجدیدنظرطلب می‌تواند به تفاوت در نتایج حاصل از تلاش‌های آنها منجر شود.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۴	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۱۱	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۳	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۰۸	
کلیدواژه‌ها: تجدیدنظرطلبی، واقع‌گرایی نوکلاسیک، سیاست خارجی، وحدت آلمان، جنگ کریمه	

استناد: مشیرزاده، حمیرا؛ عطایی‌خواه، عباس (۱۴۰۳). عنوان مقاله. شکست و موفقیت دولت‌های تجدیدنظرطلب: مطالعه

مقایسه‌ای روسیه (۱۸۵۳) و پروس (۱۸۶۲)، ۵۴ (۴)، ۷۵۸-۷۳۵.

<http://doi.org/10.22059/JFQ.2024.380869.1008201>

© نویسنده‌گان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

نظام‌های بین‌المللی از دیرباز در برخی از دوره‌های تاریخی با رقابت بین قدرت‌های حافظ وضع موجود^۱ و تجدیدنظرطلب^۲ بر سر اینکه نظم ترجیحی آنها (مجموعه قواعد و ترتیبات هدایتگر تعاملات دولت‌ها (DiCicco & Sanchez, 2021))، غالب باشد، تعریف می‌شوند و در مواردی، تقابل این دولت‌ها به دگرگونی نظم می‌انجامد. برخی صاحب‌نظران به واکاوی ریشه‌های این دگرگونی پرداخته‌اند، چراکه تغییر لزوماً به روش مسالمت‌آمیز اتفاق نمی‌افتد و گاهی هزینه‌های زیادی را به همه بازیگران وارد می‌کند. بسیاری از واقع‌گرایان قدرت‌های تجدیدنظرطلب را برهم‌زنندگان نظم قلمداد می‌کنند. از دید ساختارگرایان و صاحب‌نظرانی که به تبیین‌های سطح کلان برای تحلیل ماهیت روابط قدرت می‌پردازند، قدرت‌های تجدیدنظرطلب فارغ از هر هدف و ماهیت عملکردی که دارند، در یک دسته کلی می‌گنجد و همه آنها در پی تغییر نظم و برهم‌زدن آن محسوب می‌شوند. افزون بر این گاهی بر این مسئله تأکید می‌شود که بیشتر این قدرت‌ها در تلاش‌های خود ناکام می‌مانند، بدون اینکه چرایی آن تبیین شود. حال آنکه چنین تبیینی هم از لحاظ پر کردن خلأیی نظری در واقع‌گرایی اهمیت دارد، هم می‌تواند در پیش‌بینی شکست و پیروزی چنین قدرت‌هایی کمک کند و هم از همین طریق سیاست‌گذاری مناسب یا نامناسب قدرت‌های خواهان تغییر در وضع موجود را نشان دهد.

پرسشی که این پژوهش به آن می‌پردازد این است که چرا برخی دولت‌های تجدیدنظرطلب در طول تاریخ به اهداف خود دست نمی‌یابند، اما بعضی دیگر اهداف و خواسته‌های خود را محقق می‌کنند؟ همان‌گونه که واقع‌گرایان به‌طور معمول با مطالعات تاریخی می‌کوشند به تبیین پدیده‌ها دست یابند، در اینجا برای تکمیل مباحث واقع‌گرایی درباره قدرت‌های تجدیدنظرطلب، تلاش می‌شود با توجه به نزدیکی تاریخی دو مورد پروس (۱۸۶۲-۱۸۷۱) و روسیه (۱۸۵۳-۱۸۵۶) به‌مثابه دو قدرت تجدیدنظرطلب موفق و شکست‌خورده، و بررسی مقایسه‌ای آنها به پاسخی ابتدایی برای این پرسش دست یابیم. فرضیه‌ای که در پاسخ به این پرسش و در دو مورد تاریخی روسیه و پروس در سده نوزدهم بررسی می‌شود، این است که در زمینه ساختاری بین‌المللی، تفاوت در مجموعه‌ای از عوامل داخلی (ساختار حکمرانی و نهادهای سیاسی داخلی، شرایط اقتصادی و میزان توسعه‌یافتگی، شرایط نظامی، تعامل دولت و جامعه، فرهنگ راهبردی، انسجام فکری و عملی نخبگان سیاسی و ادراکات رهبران) از طریق تأثیر بر قدرت در دسترس و میزان ملاحظه‌کاری در شکست و پیروزی دولت‌های تجدیدنظرطلب دخیل‌اند. در ادامه، پس از بررسی

-
1. Status quo
  2. Revisionist

پیشینه پژوهش، روش‌شناسی پژوهش، یافته‌های پژوهش، بحث درباره یافته‌ها و نتیجه ارائه خواهد شد.

۲. پیشینه پژوهش

همان‌گونه که اشاره شد، بحث درباره قدرت‌های تجدیدنظرطلب بیش از همه در آثار واقع‌گرایان دیده می‌شود. از بین واقع‌گرایان کلاسیک، هانس مورگنتا^۱ (۱۹۹۵ [۱۹۸۵]) در کتاب *سیاست میان ملت‌ها* همه قدرت‌های تجدیدنظرطلب را امپریالیست می‌نامد و هدف اساسی آنها را واژگونی نظم می‌داند. او علاوه بر ارائه تعریفی مضیق از مفهوم امپریالیسم (تجدیدنظرطلبی)، به تبیین موفقیت یا عدم موفقیت این دولت‌ها نمی‌پردازد. نظریه‌پردازان چرخه قدرت نیز به قدرت‌های رو به صعودی توجه دارند که می‌توانند ماهیتی تجدیدنظرطلب داشته باشند. ارگانسکی^۲ (۱۹۴۵) کشورهایی را مدنظر قرار می‌دهد که با صنعتی و در نتیجه، قدرتمند شدن و در عین حال، مواجه شدن با چالش‌های داخلی، به نقطه‌ای می‌رسند که در خارج به سیاست‌های تجدیدنظرطلبانه روی می‌آورند. رابرت گیلپین^۳ (۲۰۱۹) در کتاب *جنگ و تغییر در سیاست جهانی*، به ارائه نظریه توالی هژمونیک^۴ می‌پردازد. مشخصه اصلی نظریه گیلپین مسئله تغییر نظم است که در رقابت مابین قدرت‌های حافظ وضع موجود و تجدیدنظرطلب نمایان می‌شود. بر اساس نگاه ساختاری او، تسلط بر منابع و ظرفیت‌های موجود در عرصه بین‌الملل اهمیت بیشتری دارد و در نتیجه سایر عوامل و متغیرها در تحلیل سیاست خارجی کمتر مورد توجه هستند. در این نظریه‌ها نیز به‌طور خاص به این مسئله پرداخته نشده است که چرا گاهی دولت‌های تجدیدنظرطلب موفق می‌شوند و گاهی شکست می‌خورند. افزون بر این تجدیدنظرطلبی معنایی محدود می‌یابد و به معنای گذار از یک نظم هژمونیک به نظامی دیگر و انتقال قدرت از یک هژمون به هژمونی دیگر است (ر.ک: Moshirzadeh, 2024). البته در آثاری دیگر نیز بحث قدرت‌های تجدیدنظرطلب مطرح شده (Hynek & Stritecky, 2020; Cooley, 2019; Mazarr, 2015; Zions, 2006; Hynek & Karmazin, 2020) و گاه تعاریف متفاوتی از قدرت‌های تجدیدنظرطلب و ماهیت آنها ارائه شده و گاه نیز قدرت‌های تجدیدنظرطلب در سطح منطقه‌ای بررسی شده‌اند (Hynek & Karmazin, 2020).

باید توجه داشت که صاحب‌نظران با توجه به تعاریف محدود و مضیق خود از قدرت‌های تجدیدنظرطلب، در این باره نظریه‌پردازی می‌کنند. به عنوان نمونه، نواقح‌گرایان تدافعی وقتی از

---

1. Morgenthau
2. Organski
3. Gilpin
4. Hegemonic sequence

روابط قدرت‌ها در سطح ساختار سخن می‌گویند، معتقدند تحمیل‌های ساختاری بازیگران را به‌سوی عقلانیت سوق می‌دهد و اگر بازیگری به‌دنبال تجدیدنظرطلبی باشد، به‌نوعی شرایط استثنایی دارد که برای فهم این رویکرد خاص آن باید به تبیین سیاست خارجی بپردازیم (Waltz, 2015 [1979]: 151-179). بر همین اساس صاحب‌نظرانی مانند اسنایدر بیان می‌کنند که رویکرد خاص این قدرت‌ها به‌دلیل تسلط یافتن عده قلیلی بر دولت است که منافع شخصی را به‌جای منافی ملی دنبال می‌کنند و باید به هر نحو ممکن در مقابل این‌گونه دولت‌های برهم‌زننده نظم ایستاد (Snyder, 1991: 18).

از بین نظریه‌پردازان واقع‌گرای نوکلاسیک، راندال شوئلر^۱ (۲۰۱۵) به ارائه رویکرد نوینی به قدرت‌های تجدیدنظرطلب پرداخته است. او علاوه بر ارائه تعریفی مناسب از اصطلاح تجدیدنظرطلبی به‌عنوان مخالف وضع موجود، بر آن است که باید به تمایزات میان دولت‌های تجدیدنظرطلب توجه داشت. افزون بر این تجدیدنظرطلبی همیشه خطرناک نیست و هر تجدیدنظرطلبی در پی براندازی نظم موجود یا ضرر رساندن به دیگران نیست. بر این اساس از نظر شوئلر باید معیارهایی را برای قدرت‌های تجدیدنظرطلب تعیین کنیم تا با نگاهی ژرف به تمییز میان آنها بپردازیم (Schweller, 2015: 7-11). با این تعریف موسع‌تر موارد تجدیدنظرطلبی موفق را نیز می‌توان تشخیص داد.

به‌نظر می‌رسد برای تحلیل سیاست‌خارجی قدرت‌های تجدیدنظرطلب و توفیق و شکست آنها در چارچوبی واقع‌گرایانه، واقع‌گرایی نوکلاسیک از جامعیت بیشتری برخوردار است، زیرا متغیرها و عوامل زمینه‌ای را هم در سطح ساختاری/بین‌المللی و هم سطح داخلی تحلیل و بررسی می‌کند. افزون بر این تأکید می‌شود که باید بین قدرت ملی و منابعی که دولت‌ها به‌عنوان قدرت در دسترس در اختیار دارند، تمایز قائل شد (Ripsman et al., 2016: 25). در اینجا نیز تا حد زیادی این متغیرهای داخلی‌اند که قدرت در دسترس را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

نوکلاسیک‌ها یک متغیر مستقل (توزیع قدرت) را مطرح می‌کنند و مجموعه‌ای از متغیرهای مداخله‌گر داخلی را در نظر می‌گیرند تا نشان دهند چگونه می‌توان گستره‌ای از نتایج را در سطح سیاست خارجی، سیاست بین‌الملل و تغییرات ساختاری توضیح داد (Lobell et al., 2009: 6-7). این متغیرها که در آثار مختلف مورد توجه قرار گرفته‌اند از فرهنگ راهبردی تا نهادها و ساختارهای داخلی، توزیع توانمندی‌ها، ادراکات رهبران و روابط دولت و جامعه را در برمی‌گیرند (Ripsman et al., 2016: 81).

واقع‌گرایان نوکلاسیک از این متغیرها برای تبیین اینکه چرا دولتی خاص به سیاست خارجی خاصی دست می‌یازد استفاده کرده‌اند. در اینجا دامنه تبیین‌گری دو دسته متغیرهای مورد توجه

1. Schweller

واقع‌گرایی نوکلاسیک یعنی متغیرهای سطح بین‌المللی و داخلی را گسترش می‌دهیم و می‌کوشیم از آنها برای توضیح موفقیت و شکست قدرت‌های تجدیدنظرطلب پروس و روسیه در سده نوزدهم استفاده کنیم. در محیط بین‌المللی متغیر اصلی مستقل توزیع توانمندی‌ها و ارتباط واحدها با یکدیگر است. در محیط داخلی هفت متغیر میانجی مورد بررسی عبارت‌اند از: ساختار حکمرانی و نهادهای سیاسی داخلی، شرایط اقتصادی و میزان توسعه‌یافتگی، شرایط نظامی، تعامل دولت و جامعه، فرهنگ راهبردی، انسجام فکری و عملی نخبگان سیاسی و ادراکات رهبران.

در پژوهش‌های تاریخی به قدرت‌های تجدیدنظرطلب به‌خصوص از این نظر که سیاست‌های گسترش‌طلبانه آنها به‌طور معمول به جنگ و بی‌ثباتی در نظام بین‌الملل می‌انجامد، توجه می‌شود. کتاب‌های تاریخ روابط بین‌الملل کم‌وبیش جنگ‌هایی چون جنگ‌های ناپلئونی و جنگ دوم جهانی را به سیاست‌های تجدیدنظرطلبانه کشورهای چون فرانسه، ژاپن و آلمان نسبت می‌دهند و گاه به زمینه‌ها و انگیزه‌های رهبران این کشورها و نیز پویایی روابط آنها با سایر کشورها می‌پردازند (برای نمونه ر.ک: Bozorgmehr, 2018; Salimi, 2014). اما قدرت‌های تجدیدنظرطلب موفق کمتر مورد توجه خاص قرار گرفته‌اند.

دو مورد جالب قابل بررسی که از نظر زمانی تقریباً در یک زمینه تاریخی مشترک بودند، اما در سیاست‌های تجدیدنظرطلبانه خود به نتایج متفاوتی رسیدند، روسیه و پروس هستند. روسیه تزاری در سال ۱۸۵۳ اهدافی را انتخاب کرد که جنس آن تا حدود زیادی با سایر اهداف سیاسی متفاوت بود. راه‌اندازی جنگ بزرگ با عثمانی، شکست آن و تقسیم این کشور به مناطق کوچک‌تر و الحاق آنها به روسیه مهم‌ترین اهدافی بود که تزار نیکلای اول در سر داشت و در انتهای عمر خود مصمم شد تا این آرزوی خود را محقق سازد که در نهایت شکست سنگینی را برای روسیه برجای گذاشت. اما پروس سه هدف اصلی را از طریق سه جنگ بزرگ پیش برد و در نهایت موفق به نیل به وحدت آلمان شد. این کشور توانست در جنگ ۱۸۶۴ با دانمارک، سه منطقه دوک‌نشین را پس گیرد، در جنگ ۱۸۶۶ با اتریش تمامی مناطق آلمان شمالی را به پروس منضم کرد و با جنگ ۱۸۷۰ با فرانسه بخش‌های آخر مناطق آلمانی‌نشین یعنی آلمان جنوبی را به پروس ملحق کرد و اتحاد آلمان را رقم زد. با اینکه پژوهش‌های تاریخی متعددی درباره این دو قدرت صورت گرفته (مانند Breyilly, 2021; Kennedy, 2020) و در آنها به ابعاد مختلف قدرت‌یابی آنها در سده نوزدهم پرداخته شده است، اما زمینه‌های مؤثر بر تفاوت در دستیابی یا عدم دستیابی آنها به اهدافشان (و نه صرفاً شکست و پیروزی آنها در نفس جنگ بلکه در جنگی در خدمت هدفی تجدیدنظرطلبانه) و نیز مقایسه این زمینه‌ها مورد توجه نبوده‌اند. هدف این پژوهش آن است که با مطالعه‌ای تاریخی در خصوص مجموعه‌ای از زمینه‌ها و متغیرهای

بین‌المللی و داخلی مؤثر بر سیاست‌های پروس و روسیه که به تفاوت در نتایج تلاش‌های آنها منجر شد، علاوه بر تبیین تاریخی موضوع، گامی در جهت گسترش دامنه تبیینی واقع‌گرایی نوکلاسیک بردارد.

۳. روش پژوهش

منطق پژوهشی این تحقیق بر این امر استوار است که پدیده‌های اجتماعی را نمی‌توان بر اساس رویکرد مکانیکی و ساده‌انگارانه مطالعه کرد، بلکه بر اساس یک پیکربندی و درک روابط زنجیره‌ای علل همراه با یک رویکرد وابسته به تحلیل‌های تاریخی و اجتماعی در قالب سیر تحول زنجیره‌ای و احتمال‌گرایانه باید آنها را تفسیر، تشریح و تبیین کرد. در نتیجه روش مقایسه‌ای اهمیت خاصی می‌یابد و حتی لیبرسون^۱ به‌طور مشخص به این مسئله می‌پردازد که پژوهش اجتماعی به هر صورتی که باشد، پژوهشی مقایسه‌ای است (Ragin, 2009: 36). در اینجا به‌طور خاص با استفاده از روش مقایسه‌ای مورد محور^۲ می‌خواهیم به کشف تمایزات دو قدرت تجدیدنظرطلب روسیه و پروس بپردازیم.

تحقیق‌های مورد محور به دنبال درک وابستگی‌های متقابل پیچیده و روابط علت و معلولی هستند و شامل تحقیقاتی می‌شوند که به موارد خاص و محدود می‌پردازند. این موارد را پژوهشگر به صورت کلی ارزیابی می‌کند تا از این طریق نقاط اشتراک و اختلاف مابین دو یا چند مورد را کشف کند. در مقابل پژوهش‌های مورد محور، پژوهش‌های متغیر محور قرار دارند. در این دسته از تحقیقات پژوهشگر تلاش می‌کند تا موضوعات کلان را راستی‌آزمایی کند، چراکه شواهد زیادی وجود دارد که به راحتی می‌توان متغیرها را از آنها به دست آورد و بررسی کرد، اما در پژوهش‌های مورد محور که هدف آنها توصیف متغیرهای مختلف از یک پدیده خاص است، انتخاب موارد مستلزم درک ارتباط آنها با مجموعه خاصی از فرضیه‌هاست (Porta & Keating, 2008: 204-215) که در اینجا بر اساس متغیرهای هفت‌گانه مستخرج از نوشته‌های واقع‌گرایان نوکلاسیک شکل می‌گیرد. بنابراین در این تحقیق به دنبال آنیم تا با استفاده از روش مورد محور مقایسه‌ای به متغیرهای مؤثر در توفیق و شکست دو قدرت تجدیدنظرطلب بپردازیم. بررسی مقایسه‌ای متغیرها که همان‌گونه که گفتیم، مستخرج از نظریه هستند، اغلب (جز در مواردی که داده‌های کمی موجود بوده است) جنبه کیفی دارد.

1. Lieberson

2. Case-oriented

۴. یافته‌ها: مقایسه محیط بین‌المللی و داخلی روسیه و پروس

در اینجا به محیط بین‌المللی و داخلی روسیه و پروس می‌پردازیم و متغیرهای هر دو سطح را در مورد این دو کشور مقایسه می‌کنیم تا عوامل متکثری را که به نتایج متفاوت برای هر کدام از آنها منجر شدند، مشخص سازیم.

۴.۱. مقایسه محیط بین‌المللی روسیه و پروس

در این بخش توزیع توانمندی‌ها و ارتباط واحدها با یکدیگر مدنظر است. مهم‌ترین نکته‌ای که هنگام مقایسه محیط بین‌المللی پروس و روسیه از منظر واقع‌گرایی نوکلاسیک باید به آن توجه داشته باشیم، ساختار بین‌المللی و توزیع توانمندی‌ها در سطح نظام بین‌الملل است. در واقع این دو کشور در ساختار بین‌المللی کم و بیش مشابهی قرار داشتند؛ یعنی توزیع قدرت و جابه‌جایی قدرت در بازه زمانی ۱۸۵۰ تا ۱۸۷۰ تغییر شگرفی پیدا نکرد. در این بازه زمانی، فرانسه، بریتانیا و روسیه سه قدرت بزرگ اروپا بودند؛ پروس و اتریش به‌مثابه دو قدرت متوسط و سوئد، اسپانیا و پادشاهی ساردنی در ردیف قدرت‌های کوچک‌تر قرار می‌گرفتند. بریتانیا بر اساس اصول خود از دخالت در منطقه اروپا، جز در مواردی که موازنه قدرت در معرض خطر بود، دوری می‌جست اما فرانسه در زمان ناپلئون سوم به‌دنبال تثبیت هنجارهای نظم بین‌المللی مدنظر خود بود (Wycliffe, 2004: 161). اتریش و پروس هم به‌دنبال رقابت در منطقه آلمانی‌نشین بودند. روسیه که تا پیش از بحران کریمه خود را ژاندارم منطقه شرق اروپا می‌دانست، پس از جنگ کریمه به انزوا فرو رفت. عثمانی هم که از قبل شکل‌گیری کنگره وین به‌مثابه یک کشور رو به زوال بود، در این برهه زمانی تغییری در توزیع قدرت ایجاد نکرد. نکته حائز اهمیت آن است که در این دو دهه تغییرات بنیادینی در توزیع توانمندی‌ها رخ نداد و ساختار بین‌المللی از بازه ۱۸۵۰ تا ۱۸۷۰ کم‌وبیش ثابت باقی ماند. هریک از قدرت‌های اروپایی وقتی تلاش می‌کردند تا تغییرات بنیادینی را رقم بزنند، با مقابله و اجماع سایر قدرت‌ها روبه‌رو می‌شدند. به‌طور مثال می‌توان از مقابله قدرت‌ها در بحران کریمه یا جلوگیری از پروس برای حمله به دانمارک در ۱۸۴۹ یاد کرد (Carr, 1991: 115-130). بنابراین نمی‌توانیم از تغییرات در توزیع توانمندی بازیگران در برهه زمانی روسیه و تفاوت آن با برهه زمانی پروس سخن گوئیم.

اما به‌رغم شباهت در توزیع توانمندی‌ها و رویکردهای کلی کنشگران قدرتمند، تفاوتی بسیار چشمگیر در دو مورد دیده می‌شود که به رفتار موازنه‌گرانه آنها باز می‌گردد. همان‌گونه که معروف است، بریتانیا در سراسر سده نوزدهم موازنه‌گر مهم در قاره اروپا بود. در بحران کریمه نیز بلافاصله برای ایجاد موازنه در برابر روسیه عمل کرد، اما بر خلاف سال ۱۸۴۹، در دهه ۱۸۶۰ در برابر پروس که می‌رفت در اروپای قاره‌ای به قدرت هژمون تبدیل شود، اقدامی انجام نداد.

همان گونه که شوئلر (۲۰۰۴) یادآور می‌شود اساساً دست زدن به موازنه پرهزینه و پرمخاطره است و تحت تأثیر اجماع داخلی نخبگان قرار دارد (برای تبیین آن باید به سیاست در داخل بریتانیا پرداخت)، اما همان گونه که در ادامه خواهیم دید، نوع برخورد پروس و روسیه بود که در ایجاد برداشت از اهداف آنها تفاوت ایجاد می‌کرد و در دو رویکرد متفاوت بریتانیا مؤثر شد.

بحث اصلی در حوزه روابط و تعاملات این دو قدرت با دیگر کشورها و (همان گونه که خواهیم دید) برداشت آنها از محیط بین‌المللی از عواملی بود که موجب شکل‌گیری نتایج متفاوت برای هریک از آنها شد. وضعیت سیاست خارجی روسیه تزاری در جریان جنگ کریمه و ارتباط با سایر قدرت‌ها مبتنی بر محاسباتی بود که بعدها اشتباه بودن آنها مشخص شد. روسیه پیش از جنگ کریمه به بریتانیا و اتریش نامه نوشت که عثمانی را بین هر سه کشور تقسیم کنند. روسیه انتظار داشت که اول از همه اتریش با آن همراهی کند، چراکه از قدیم با این کشور روابط راهبردی داشت؛ اما اتریش پیشنهادهای روسیه را نپذیرفت، چون نمی‌خواست حوزه دانوب و بالکان به کلی تحت نفوذ روسیه قرار گیرد و تلاش کرد نقش واسط خود را در حفظ نظم موجود در منطقه اروپا حفظ کند. بریتانیا هم نمی‌خواست مسیر اصلی تا ایران و هند تحت نفوذ روسیه قرار گیرد و دولت عثمانی تبدیل به کشورهای کوچک‌تری شود زیرا در این صورت، این واحدهای کوچک راحت‌تر طعمه روس‌ها قرار می‌گرفتند. از طرف دیگر تمایلی نداشت تا مورد سوءظن فرانسه و اتریش واقع شود. به همین دلیل پاسخ قاطعی به روسیه داد و در جهت همکاری و اتحاد با فرانسه گام برداشت. فرانسه که اهدافی دیگر در سر داشت، تلاش می‌کرد تا منافی در حوزه خاور دور کسب کند و از این طریق منافی جدید برای اتریش در این منطقه بیابد و این کشور را از اروپا دور نگه دارد و به همین جهت آتش جنگ را روشن کرد. در میان قدرت‌های بزرگ تنها پروس بود که تمایلی به مواجهه با روسیه نداشت و حتی کشورهای آلمانی‌زبان را از این معرکه دور نگه داشت (Baumgart, 2020: 107). به بیان دیگر، می‌توان گفت در محیط بین‌المللی تمایل به ایجاد موازنه در برابر روسیه به دلیل برداشت از تمایل این کشور به گسترش طلبی و بر هم زدن موازنه در بالکان به نفع خود کم‌وبیش با سهولت آماده شکل‌گیری بود (Morgenthau, 1995: 322). این تمایل نیز تا حد زیادی ناشی از نشانه‌هایی بود که تزار روسیه به سایر کشورها ارسال می‌کرد.

اما در خصوص سیاست خارجی پروس باید توجه داشت که پروس در وهله نخست درصدد برتری قدرت در میان کشورهای آلمانی‌زبان و سپس برای آلمان در کل اروپا بود (Morgenthau, 1995: 98). این کشور و اتریش هر دو داعیه‌دار رهبری بر مناطق آلمانی‌زبان بودند و هر دو تا حدود زیادی مورد پذیرش کشورهای کوچک‌تر قرار می‌گرفتند؛ اما پروسی‌ها اعتقاد داشتند زمین بازی اتریش در مجارستان و بوهم است و در عین حال، همیشه از ظرفیت اتریش برای پیگیری

اهداف خود بهره می‌بردند. یک حمله مشترک کوتاه به دانمارک برای رهایی دوک‌نشینان و اداره مشترک آنها می‌توانست بخشی از نقشه‌های پروس باشد. اما پس از حمله ۱۸۶۴ به دانمارک بین دو قدرت فاصله افتاد. پروس سهم‌خواهی‌های جدیدی را در رابطه با دوک‌نشینان مطرح کرد که حاصل آنها کنوانسیون گاشتاین^۱ بود. در نهایت اداره مشترک دوک‌نشینان نتوانست خواسته‌های پروس را تأمین کند. در نتیجه، نوبت به حذف اتریش و کوتاهی دست آن از مناطق آلمانی‌نشین رسید و جنگ ۱۸۶۶ حاصل خواسته رهبری پروس بر آلمان بود. پروس در خصوص فرانسه پیش از جنگ ۱۸۶۶ راهبرد دوستی و همکاری را در پیش گرفت و حتی وعده راینلند را به فرانسوی‌ها داد. اما پس از جنگ ۱۸۶۶ و الحاق بخش‌های شمالی آلمان، رفته‌رفته باید برای رهایی کشورهای جنوبی با فرانسه درگیر می‌شد (Mostafavi, 1975: 96).

از بین دو قدرت بزرگ دیگر یعنی روسیه و بریتانیا، روسیه در دهه ۱۸۶۰ به دلیل جنگ کریمه چندین سال عقب‌افتاده بود و توانایی دخالت در یک محدوده جدید را نداشت و در نتیجه صرفاً خواهان ارتباط و همکاری با پروس در جهت حفظ نظم موجود در اروپا بود. نهایتاً بر همین مبنای کنوانسیون آلونسبلن بین دو کشور برای حفظ وضع موجود در لهستان منعقد شد (Farmer & Stiles, 2008: 64). همان‌گونه که اشاره شد، آنچه بسیار حائز اهمیت است عدم ایجاد موازنه در برابر پروس از سوی سایر قدرت‌های اروپایی به‌ویژه از سوی بریتانیاست. بریتانیا قائل به دخالت در قاره اروپا نبود، مگر اینکه موجودیت یک کشور به خطر افتد. همچنین ارتباطات خانوادگی میان خاندان سلطنتی بریتانیا و پروس نقطه مثبتی در روابط این دو کشور بود (Wycliffe, 2004: 161). اما عدم اقدام بریتانیا در ایجاد موازنه در برابر پروس، به نظر شوئلر، ناشی از موفقیت بیسمارک در انزوای فرانسه و نظامی از اتحادها است که خود او ایجاد کرد (Schweller, 2004: 160). همان‌گونه که خواهیم دید، شیوه عمل بیسمارک همراه با ارسال نشانه‌هایی بود که نمی‌توانست به‌سهولت به‌عنوان گسترش طلبی یا برهم‌زدن نظم تلقی شود و این تا حد زیادی ناشی از دیپلماسی فعال و سیاست بسیار گام‌به‌گامی بود که او دنبال می‌کرد. آنچه متغیرهای داخلی برای ما روشن می‌کنند، زمینه‌های مناسبی است که چنین وضعیتی را برای پروس رقم زد.^۲

1. Gastein Convention

۲. اهمیت این مسئله را می‌توان در این واقعیت دید که پس از بیسمارک قدرت‌های اروپایی با توجه به نشانه‌هایی که آلمان ارسال می‌کرد درصدد موازنه علیه آن برآمدند. ر.ک: Schweller, 2004: 160.

۲.۴. مقایسه محیط داخلی روسیه و پروس

همان‌گونه که گفته شد، در محیط داخلی به هفت متغیر میانجی به شکلی مقایسه‌ای در خصوص روسیه و پروس می‌پردازیم.

۱.۲.۴. ساختار و نهادهای سیاسی داخلی

مهم‌ترین وجه تمایز دولت‌های پروس و روسیه مسئله باز بودن یا بسته بودن نظام حکمرانی است. ساختار سیاسی، نوع نظام حکمرانی و توزیع قدرت در داخل دولت‌ها هم از میزان باز یا بسته بودن نظام حکمرانی دولت‌ها نشأت می‌گیرد. در پروس به دلیل باز بودن نسبی فضای سیاسی گروه‌های ذی‌نفوذی وجود داشتند و احزاب و گروه‌های ملی پدیدار شدند. اما در روسیه نظام حکمرانی بسته بود و هیچ گروه فکری و سیاسی اجازه رشد نمی‌یافت و قدرت داخلی در جهت تمرکز در حرکت بود. نتیجه آن یکدستی حاکمیت روسیه و نبود صداهای متفاوت بود. ارکان اصلی ساختار حکمرانی در پروس متشکل از نظام پادشاهی، نخست‌وزیری، مجلس نمایندگان، شورای فدرال و ستاد کل ارتش بود. پادشاه به‌جز تعیین سیاست‌های کلان، دخالتی در امور اجرایی و قانونگذاری نمی‌کرد و التزام به حفظ چارچوب‌های قانون اساسی داشت. جایگاه نخست‌وزیر یا صدراعظم بعد از پادشاه قرار می‌گرفت که مسئولیت اجرایی دولت را بر عهده داشت و ذیل آن ستاد کل تعریف می‌شد. اما تنها کارهای اجرایی نظامی بر عهده دولت بود و مسائل کلان و مهم نظامی با نظر پادشاه پیش می‌رفت. مجالس دوگانه در پروس یعنی مجلس نمایندگان که وظیفه قانونگذاری را بر عهده داشت و مجلس شورای فدرال که نقش مجمع عمومی را در میان کشورهای آلمانی‌زبان داشت، مهم‌ترین ارکان ساختار حکمرانی پروس بودند (Williamson, 1998: 21). این به معنای آن بود که تصمیمات و سیاست‌ها لاجرم مورد بحث و تبادل نظر در سطوح مختلف قرار می‌گرفته و ملاحظه‌کاری بیشتری می‌توانست نتیجه آن باشد. در روسیه، در رأس هرم تزار و پس از او نخست‌وزیر جای داشتند. وجه تمایز ساختار حکمرانی در پروس و روسیه مجلس نمایندگان و انتخابات است. در روسیه چیزی به نام مجلس نمایندگان به‌مثابه وضع‌کننده قانون وجود نداشت و نخست‌وزیر مجری اوامر شاه بود. در مجمع عمومی هم هیچ سیاست کلانی وضع نمی‌شد؛ بلکه صرفاً محلی برای آگاهی از اوامر پادشاه بود. تزار در روسیه اختیارات بسیار گسترده‌ای داشت. در روسیه انتخابات معنا نداشت و به‌طور کلی همه جایگاه‌ها با انتصابات تعیین می‌شدند (Fairey, 2015: 122). این نظام بسته که به تزار قدرتی کم و بیش بلامنازع می‌داد وی را (به‌ویژه در صورتیکه شخصیتی خودمحور داشت) در دنبال کردن بلندپروازی‌های فردی آزاد می‌گذاشت و نیرویی متقابل برای سوق دادن سیاست‌ها به سمتی ملاحظه‌کارانه‌تر در برابر او وجود نداشت.

باید توجه داشت که لزوماً بالاترین میزان باز بودن نظام سیاسی (لیبرال دموکراسی به معنای امروزی آن) شرایط مطلوب سیاستگذاری خارجی ملاحظه‌کارانه و واقع‌گرایانه را فراهم نمی‌کند (ر.ک: Schweller, 2004)؛ بلکه زمینه مناسب در حدی که جا برای دیدن ابعاد مختلف و تبادل نظر درباره راه‌ها و ابزار مناسب وجود داشته باشد، همراه با شرایط دیگر اهمیت دارند.

۲.۲.۴. شرایط نظامی

قدرت نظامی منتظم و کارآمد و بی‌نظم و ناکارآمد طبعاً برای دولت‌هایی که در پی تغییرات ارضی و مرزی هستند یا اهداف خود را با استفاده از تهدید یا کاربرد نیروی نظامی دنبال می‌کنند، می‌تواند بسیار تعیین‌کننده باشد. شرایط نظامی پروس نه‌تنها با روسیه، بلکه با هیچ کشوری در برهه زمانی خودش قابل مقایسه و تطبیق نبود. پروس از سال ۱۸۱۳ خدمت سربازی را برای مردان بالغ اجباری کرد و به این ترتیب، پایه ارتش دائمی فراهم شد. در روسیه خدمت سربازی اجباری وجود نداشت و ارتش از نیروهای داوطلب تشکیل می‌شد و در مواقع حساس با فراخوان‌های عمومی دولت، بسیج نیروها شکل می‌گرفت. این اتفاق سبب می‌شد تا اولاً دولت نتواند اقدام به موقع انجام دهد و ثانیاً به هنگام مشکلات و جنگ‌ها دولت مجبور می‌شد به داوطلبان باج دهد (Moon, 1992: 692-699).

اما مهم‌ترین وجه تمایز شرایط نظامی پروس با روسیه جنبه ساختاری و نهادی داشت. وجود ستاد کل ارتش که مهم‌ترین تحول در عرصه نظامی‌گری پروس بود، به مدیریت یکپارچه امور نظامی در پروس کمک می‌کرد. این نهاد تحولاتی را در عرصه نظامی‌گری رقم زد. اولین اقدام آن ایجاد بخشی تحت عنوان نظارت بر مسیرهای حمل‌ونقل بود که کارکرد اصلی آن تسریع در روند انتقال نیروها، بهبود کارایی حمل‌ونقل و کشف نقاط ضعف مسیرهای ریلی بود و در نتیجه، جابه‌جایی نیروها تا مرز، فقط یک هفته به طول می‌انجامید. این در حالی بود که برای قدرت‌های دیگر سریع‌ترین زمان ممکن دو هفته بود (Kennedy, 2020: 311-314). دومین اقدام مهم ستاد کل در حوزه ادوات و سلاح‌های نظامی بود. با بررسی دائمی شرایط نظامی سایر رقبای آنها مسئول ارائه بهترین سلاح‌ها و ابزارهای نظامی در مقایسه با همه کشورهای دیگر، نقشه‌های دقیق عملیاتی، ترکیب واحدهای رزمی و تولید جزوات آموزشی بودند (Breuille, 2021: 186).

اما در روسیه انتقال نیروها و ادوات نظامی با استفاده از حیوانات و ارابه صورت می‌گرفت و شش ماه به طول می‌انجامید تا نیروها به مرز برسند. وضعیت کشتی‌های نظامی بسیار نامناسب بود، کل تعداد کشتی‌ها به ۲۵ عدد نمی‌رسیدند و همین تعداد هم با نیروی بخار حرکت نمی‌کردند و بدنه آنها از چوب‌های ضعیف صنوبر ساخته شده بود که آسیب‌پذیری بسیار زیادی داشت. سلاح‌های روس‌ها نیز بُرد پایینی داشتند (Kennedy, 2020: 53). به این ترتیب، به‌طور

کلی پروس از نظر قدرت نظامی از موقعیت مناسب‌تر نسبی برخوردار بود. در عین حال، این نه تنها ضعف نظامی روسیه، بلکه قدرت اتحاد دولتهایی که در برابر آن شکل گرفت بود که در نهایت آن را در موضع ضعف نسبی قرار می‌داد.

۳.۲.۴. وضعیت اقتصادی و میزان توسعه‌یافتگی

اقتصاد قوی از عوامل اصلی قدرت محسوب می‌شود و در عین حال، امکانات نظامی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بررسی وضعیت اقتصادی پروس به ما نشان می‌دهد که در زمینه تولیدات، این کشور در مقایسه با فرانسه دو برابر بیشتر زغال‌سنگ تولید می‌کرد و سه برابر بیشتر تولیدات معدنی داشت. تولیدات صنعتی آن یک و نیم برابر بیشتر از اتریش بود و تولیدات فولاد آن با بریتانیا برابری می‌کرد (Wawro, 2003: 21). اما روسیه کشوری بود که بیشتر جمعیت آن را دهقانان و روستائینان تشکیل می‌دادند. به همین سبب اقتصاد این کشور مبتنی بر کشاورزی و غیرصنعتی بود. در کنار آن سرمایه اندکی هم از صادرات مواد خام و تعرفه‌های ترانزیتی به دست می‌آورد. این کشور بیشتر کالاهای مصرفی مورد نیاز خود را از کشورهای غربی وارد می‌کرد و کالایی در داخل به آن معنا تولید نمی‌شد، زیرا دچار کمبود نیروی متخصص بود (Blackwell, 1968: 171).

برای درک اهمیت شرایط اقتصادی دو کشور پروس و روسیه و امکان مقایسه آنها، در جدول ۱ وضعیت تولید ناخالص داخلی و در جدول ۲ تولید سرانه داخلی دو کشور در سه دهه ۱۸۵۰، ۱۸۶۰ و ۱۸۷۰ ارائه شده است.

جدول ۱. مقایسه تولید ناخالص ملی پروس و روسیه (ارقام به میلیارد دلار)

کشور	۱۸۵۰	۱۸۶۰	۱۸۷۰
پروس	۱۰/۳	۱۲/۷	۱۶/۶
روسیه	۱۲/۷	۱۴/۴	۲۲/۹

جدول ۲. مقایسه تولید ناخالص ملی سرانه دولت‌های پروس و روسیه (ارقام به دلار)

کشور	۱۸۵۰	۱۸۶۰	۱۸۷۰
پروس	۳۰۸	۳۵۴	۴۲۶
روسیه	۱۷۵	۱۷۸	۲۵۴

باید توجه داشت که رقم کل تولید ناخالص ملی در روسیه بیشتر متأثر از افزایش جمعیت بود و ارتباطی با افزایش بهره‌وری (به‌خصوص بهره‌وری صنعتی) نداشت و این رقم رفته‌رفته در

مقایسه با سایر کشورهای اروپایی بیشتر شد. البته نمی‌توان گفت روسیه کشوری کاملاً عقب‌افتاده بود، چراکه این کشور در همه زمینه‌ها رشد به‌نسبت خوبی داشت. برای مثال مؤسسات صنعتی روسیه در دهه ۱۸۶۰ به بیش از ۱۵ هزار واحد رسیده بودند، اما این تعداد در مقایسه با سایر کشورهای دیگر غربی بسیار کم بود (Kennedy, 2020: 49).

سیاست‌های اقتصادی دو کشور نیز در زمان جنگ متفاوت بود. دولت در پروس برای سامان دادن به شرایط اقتصادی، به فروش سهام دولت پرداخت و در نتیجه از افزایش فشار بر جامعه خودداری کرد. اما در روسیه، دولت به چاپ پول روی آورد و این اقدام به افزایش تورم و فشار بر جامعه منجر شد (Baumgart, 2020: 88). افزون بر این پروس از ظرفیت توافقات تجاری با دیگر کشورها از طریق تأسیس اتحادیه گمرکی^۱ با دیگر کشورهای آلمانی‌زبان بهره‌می‌برد، اما در روسیه توافقات تجاری با دیگر کشورها معنا و مفهومی برای دولت نداشت (2014: 84). Feuchtwanger, پس در کل قدرت اقتصادی پروس به نسبت روسیه (و حتی بسیاری از کشورهای بزرگ دیگر اروپایی) بیشتر بود و این طبعاً به حفظ قدرت نظامی آن نیز کمک می‌کرد.

۴.۲.۴. تعامل دولت و جامعه

موفقیت یا عدم موفقیت حکومت در کسب همفکری جامعه از نظر قدرت در دسترس می‌تواند اهمیت زیادی داشته باشد. در فضای سیاسی و اجتماعی کم‌وبیش باز پروس گروه‌های فکری و سیاسی متنوعی وجود داشتند و تعامل میان دولت و جامعه دیده می‌شد. وجود مخالفان لیبرال ذی‌نفوذ که اختلاف نظر زیادی با دولت بیسمارک و سیاست‌های آن داشتند سبب پاسخگویی دولت می‌شد. در روسیه به دلیل فضای نسبتاً بسته سیاسی و سرکوب گروه‌های سیاسی - اجتماعی چندان نمی‌توان از تعامل مناسب میان دولت و جامعه سخن گفت، چراکه تعامل به آن معنا که در پروس وجود داشت، در روسیه قابلیت تحقق پیدا نمی‌کرد، گروه‌های ذی‌نفوذ فرصت رشد نمی‌یافتند و دولت پاسخگوی نیروهای اجتماعی نبود (Badem, 2010: 62).

افزون بر این وحدت عمومی در پروس حول محور یکپارچگی ملی آلمانی‌زبان‌ها به‌عنوان آرمانی ملی و مورد وفاق شکل گرفت و موجب انسجام اجتماعی حتی با وجود اختلافات دینی میان کاتولیک‌ها و پروتستان‌ها شد (Taylor, 1954: 220). در روسیه تزار پیش از آغاز جنگ بسیار تلاش کرد تا از طریق پیگیری اهداف مذهبی بسیج عمومی را رقم بزند. او به بهانه آنکه فرانسه کاتولیک کلیساهای عثمانی را به دست گرفته، با تأکید بر محافظت از ایمان مسیحی راستین و بازپس‌گیری کلیساهای ارتدکس اقدام به جنگ کرد. اما این خواستی عمومی در روسیه نبود. با

توجه به اینکه دولت‌های غربی بیانیه صادر کرده بودند که این جنگ مذهبی نیست و تزار دنبال اهداف سیاسی است، توجیه جنگ دشوارتر می‌شد (Bridge & Bullen, 2005: 110-121).

۵.۲.۴. فرهنگ راهبردی

برخی واقع‌گرایان نوکلاسیک از فرهنگ راهبردی یعنی آن بخش از باورهای ریشه‌دار جامعه که درک راهبردی رهبران، نخبگان و حتی عموم مردم را شکل می‌دهد و از این طریق رفتار و آزادی عمل دولت‌ها را محدود می‌کند (Ripsman et al., 2016: 66-67)، به‌عنوان متغیر میانجی بین توزیع توانمندی‌ها و رفتار سیاست خارجی استفاده می‌کنند. به بیان جانستن^۱ (۱۹۹۵) فرهنگ راهبردی مجموع ساختارهای استدلالی، استعاره‌ها، زبان و قیاس‌هایی است که ترجیحات بلندمدت راهبردی را شکل می‌دهد.

در امپراتوری پروس، درجه‌ای از نظامی‌گری همراه با یکجانبه‌گرایی به فرهنگ راهبردی تبدیل شده بود (Hudaya & Putri, 2018: 23). آنچه ترجیحات اصلی پروس را از نظر راهبردی تشکیل می‌داد، رسیدن به یکپارچگی جامعه آلمانی‌زبان بود (یک کشور قدرتمند درجه یک به‌جای یک قدرت متوسط مانند پروس). بر همین اساس بیسمارک با دست گذاشتن بر زبان مشترک و حس ملی‌گرایی آلمانی کاری کرده بود تا حتی لیبرال‌های آلمانی که او را یک مرتجع می‌دانستند، نتوانند در مقابل خواسته‌های او بایستند (Feuchtwanger, 2014: 87). این فرهنگ راهبردی به‌نحوی بر رفتار دولت تأثیرگذار بود که دولت بیسمارک هیچ‌گاه به خود اجازه تصرف قلمروهای غیر آلمانی را نمی‌داد. در نتیجه، آلمانی‌ها در جنگ با دانمارک یا فرانسه هیچ‌گاه سرزمین‌های فرانسوی یا دانمارکی را تصرف نکردند (Farmer & Stiles, 2008: 69). اما درباره روسیه شاید بتوان گفت آنچه روس‌ها سنتاً در پیوند با برداشت خود از جایگاه قدرت بزرگ بودن در کنار حس آسیب‌پذیری می‌بینند، در طول تاریخ منجر به اهمیت عمیق راهبردی و منافع در اوراسیا و شرق اروپا بوده است (Gotz & Staun, 2022). اما پیوند این دو با جایگاه روسیه در نمایندگی مسیحیت و کلیسای ارتدکس بود که در مورد جنگ کریمه تأثیرگذاری خاص خود را داشت.

۶.۲.۴. انسجام فکری و عملی نخبگان سیاسی

یکی از عوامل مؤثر در افزایش یا کاهش قدرت در دسترس درجه انسجام فکری و عملی میان نخبگان سیاسی در داخل حکومت و جامعه سیاسی است. حلقه اصلی اولیه گردآورد بیسمارک ارتباط و پیوند فکری و عملی زیادی با او داشتند. نخبگانی که در بدنه حاکمیت بودند، تقریباً هم

1. Johnston

به لحاظ هدف و هم به لحاظ روش با بیسمارک همسو بودند. اما در روسیه نخبگان سیاسی که در بدنه دولت قرار داشتند تا حدود زیادی با تزار همسویی داشتند، اما گروه دیگر متفاوت فکر می‌کردند و انسجام کاملی در سطح نخبگان سیاسی نبود (Riasanovsky, 2005: 141).

در پروس به دلیل آنکه مسئله وحدت آلمان یک ایده ملی بود و به دولت و کارگزاران اجرایی محدود نمی‌شد، به یک هدف عمومی تبدیل شد، اما در روسیه دولت نتوانست یک ایده ملی را به خوبی صورت‌بندی کند؛ بنابراین اهداف در میان نخبگان و بدنه حاکمیت نیز متکثر بود. برخی ملی‌گرایان به دنبال برتری روسیه در منطقه بودند؛ خود تزار در سخنانی اعلام کرد به دنبال محافظت از ایمان و دین مردم است؛ نظامیان به دنبال تصرف خاک بودند؛ و گروهی از دیپلمات‌ها نظیر نسلرود هم صرفاً در پی حفظ وضع موجود بودند. پس نخبگان سیاسی در روسیه اهداف متفاوتی در سر داشتند (Badem, 2010: 72).

این به معنای نبود اختلافات در پروس نبود، اما بیشترین جدال در خصوص روش‌های متفاوت موردنظر نخبگان بود. اکثریت نخبگان سیاسی راه‌حل رسیدن به وحدت آلمان را تقویت قدرت نظامی در کنار سایر مسائل می‌دانستند. این در حالی بود که قشری از لیبرال‌ها تقویت قدرت نظامی را مانعی بر سر راه توسعه اقتصادی می‌دیدند (Farmer&Stiles, 2008: 62). با وجود این، بیسمارک توانست دیدگاه خود را حاکم کند.

اما در روسیه علاوه بر گسست‌های فکری در میان نخبگان برای انتخاب هدف، در انتخاب روش هم تفاوت‌هایی وجود داشت. برای مثال راه‌حل نخست‌وزیر و وزرا کاملاً دیپلماتیک و مبتنی بر رایزنی سیاسی بود؛ اما تزار و نظامیان به دنبال لشکرکشی و حمله نظامی بودند. یا آنکه در زمینه پیشروی بیشتر نظامیان بر این عقیده بودند که در صورت حمله به عثمانی، بریتانیا به آنها اجازه پیشروی را می‌دهد، این در حالی بود که اکثریت نخبگان سیاسی به تزار هشدار داده بودند که بریتانیا اجازه پیشروی نمی‌دهد (Goldfrank, 1994: 118).

۴.۲.۷. ادراکات رهبران

همان‌گونه که اشاره شد، محیط بین‌المللی روسیه و پروس اختلاف زیادی با یکدیگر نداشت، اما درجه انطباق ادراکات رهبران و برداشت‌های آنها از محیط بین‌المللی با محیط عملیاتی (واقعیت بالفعل) بین‌المللی و داخلی یکسان نبود. در وهله اول باید گفت بیسمارک که رهبری پروس را بر عهده داشت، در عرصه سیاست آرمان‌گرا نبود (Morgenthau, 2010: 109-110). اما تزار بر خلاف بیسمارک نگاهی آرمان‌گرایانه داشت و خود را نماینده خدا بر روی زمین می‌دید (Badem, 2010: 66). اما مهم این است که این دو رهبر چه برداشت‌هایی از محیط داخلی و قدرت خود و محیط خارجی و قدرت دیگران داشتند.

در بررسی اهداف بیسمارک دو نکته حائز اهمیت است؛ اول آنکه او برای رسیدن به اهدافش شتاب نداشت که شاهد مثال آن صبر بیسمارک برای الحاق کشورهای کوچک آلمانی‌زبان به پروس بود. همان‌گونه که اشاره شد، این مسئله سبب می‌شد سایر کشورها نیز به سهولت به لزوم موازنه‌سازی علیه پروس و سپس آلمان نرسند؛ دوم درک ضرورت تناسب میان اهداف و ابزارها است. بیسمارک شناخت خوبی از ظرفیت‌های پروس داشت و می‌دانست برای رسیدن به اهداف خود از چه ابزارهایی باید استفاده کند. برخی اهداف را با استفاده از اهرم‌های اقتصادی و قراردادهای تجاری دست‌یافتنی می‌کرد و برخی دیگر را از طریق ایجاد حس مشترک و زبان مشترک آلمانی پیش می‌برد (Steinberg, 2001: 226).

اما تزار در بحران کریمه معتقد بود که هر کاری کند جامعه با او همراه می‌شود و مهم آن است که رضایت رقبای خارجی را جلب کند. همین مسئله موجب شد تا شرایط مختلف داخلی را نادیده بگیرد و راه‌هایی غیر از جنگ را برای نیل به هدف در نظر نگیرد و در عمل یک سال پس از آغاز جنگ، با بحران‌های بزرگ اقتصادی و شورش‌های اجتماعی مواجه شود. اکثریت بدنه دولت و سیاستمداران معتقد بودند باید به روش دیپلماتیک خواسته‌های روسیه را محقق کرد، اما تزار نسبت به خواست نخبگان و عامه مردم که در پی سامان‌دهی اوضاع اقتصادی و اجتناب از جنگ بودند، بی‌تفاوت بود (Badem, 2010: 72).

افزون بر این، بیسمارک اهدافش را به مناطق آلمانی‌زبان محدود کرده بود. او می‌دانست در صورتیکه موجودیت یک کشور دیگر به خطر افتد، با اجماع بین‌المللی علیه پروس مواجه می‌شود. به همین دلیل خطوط قرمز را رعایت و تلاش می‌کرد اهدافش را مشروع جلوه دهد. او وقتی که با اتریش به دانمارک حمله کرد پس از تصرف دوک‌نشین‌ها از پیشروی بیشتر خودداری کرد و هیچ‌گاه معاهده ۱۸۵۲ لندن را که به حل فصل اختلافات میان دانمارک و پروس بر سر دوک‌نشین‌ها منجر شده بود، نقض نکرد تا اینکه دانمارکی‌ها اصول آن را زیر پا گذاشتند (Wycliffe, 2004: 191). می‌توان گفت بیسمارک با درکی که از نظام موازنه اروپایی داشت، به‌گونه‌ای رفتار می‌کرد که تجدیدنظرطلبی پروس یا به نظر نیاید یا به بیان شوئلر (Schweller, 2015) از نوع «با اهداف محدود» تصور شود.

اما نیکلای اهدافی را انتخاب می‌کرد که از نظر سایر قدرت‌های بزرگ مشروعیت نداشتند. او می‌خواست بر خلاف اصول مورد توافق قدرت‌های بزرگ اروپایی، خاک یک کشور دیگر را تصرف کند و از نیت خود نیز با دیگران به‌راحتی سخن می‌گفت. او نامه‌ای به رهبران بریتانیا و اتریش نوشت مبنی بر اینکه سه کشور عثمانی را مابین خودشان تقسیم کنند. نتیجه همسو شدن این دو کشور با روسیه نبود، بلکه همه کشورها روسیه را کشوری زیاده‌خواه با نیت‌های تهاجمی می‌دانستند که اگر الآن به اهدافش برسد، پس از آن چشم طمع به کشورهای اروپایی پیدا

می‌کند. در کل چون تزار درک درستی از برداشت‌های رقبا نداشت، با اقدامات پیش‌بینی‌نشده دیگران مواجه می‌شد (Schmitt, 1919: 46). در نتیجه، می‌توان گفت عدم درک مناسب تزار از نظام موازنه اروپایی سبب شد به‌گونه‌ای رفتار کند که تجدیدنظرطلبی آن حتی اگر «با اهداف محدود» بود، با اهداف نامحدود تصور شود.

مسئله بسیار حائز اهمیت دیگر این بود که بیسمارک برداشت مناسبی از مطامع رقبای خود داشت. برآورد او از ظرفیت رقبا و خواسته‌های آنها در عمل با واقعیت انطباق داشت. در طول دهه ۱۸۶۰ او عملاً با ناپلئون بازی می‌کرد. تا پیش از جنگ ۱۸۶۶ با اتریش، به‌دلیل آنکه نیازمند حمایت فرانسوی‌ها بود، به آنها وعده الحاق راینلند را داده بود، اما پس از جنگ، توجه فرانسه را به بلژیک معطوف کرد؛ به همین ترتیب، در مواجهه با روسیه، مسئله لهستان را خیلی بزرگ می‌کرد با این استدلال که اگر روسیه اقدام خلاف انتظاری انجام دهد، پروس توانایی این را دارد که جنبش‌های انقلابی در مرز روسیه را فعال و از استقلال لهستان حمایت کند (Farmer & Stiles, 2008: 64). در مقابل، تزار درک درستی از خواسته‌های واقعی رقبای خود نداشت. او به اتریش الحاق صربستان را پیشنهاد داد، درحالی‌که مسئله اصلی اتریش حوزه دانوب بود. او انتظار داشت بریتانیا در مقابل گرفتن مصر و کرت از تمامی تنگه‌ها و گذرگاه‌های مهم که به آسیا متصل می‌شود، به نفع روسیه چشم‌پوشی کند که برای بریتانیا پذیرفتنی نبود. تزار حتی نمی‌دانست که نظام سیاسی در بریتانیا به چه نحوی کار می‌کند و اگر نه با ساده‌لوحی تمام معتقد نبود، چون نخست‌وزیر بریتانیا قول داده است پس می‌توان امیدوار بود تا در تقسیم عثمانی با او همراه شود (Baumgart, 2020: 134).

۵. بحث

با بررسی دو محیط بین‌المللی و داخلی پروس و روسیه به تمایزهای میان این دو قدرت تجدیدنظرطلب و شاخص‌های قدرت تجدیدنظرطلب موفق و شکست‌خورده می‌پردازیم. مجموع این شاخص‌ها که از مقایسه این دو قدرت تجدیدنظرطلب موفق و شکست‌خورده به‌دست آمد، به ما اجازه می‌دهد درک عمیق‌تری از نحوه موفقیت یک قدرت تجدیدنظرطلب و چرایی شکست یک دولت تجدیدنظرطلب ناموفق داشته باشیم.

جدول ۳. شاخص‌های قدرت تجدیدنظرطلب موفق و شکست‌خورده

شاخص‌های قدرت تجدیدنظرطلب موفق (پروسی)	شاخص‌های قدرت تجدیدنظرطلب شکست‌خورده (روسیه)
ارتباط واحدها با یکدیگر در عرصه بین‌الملل	
۱ پیگیری سیاست خارجی مبتنی بر منافع ملی	۱ پیگیری سیاست خارجی ایدئولوژیک
۲ به خطر نینداختن موجودیت کشورهای دیگر و عدم ایجاد حس تهدید برای دیگر کشورها	۲ به خطر انداختن موجودیت کشورهای دیگر و ایجاد حس تهدید برای دیگر کشورها
۳ شناخت خواسته‌ها و انتظارات رقبا و تعریف قلمرو قدرت برای آنها	۳ عدم شناخت خواسته‌ها و انتظارات رقبا و تعریف اشتباه قلمرو قدرت برای آنها
۴ استفاده از ظرفیت رقبا برای تحقق خواسته‌های خود	۴ پیگیری خواسته‌های خود به صورت یکجانبه
۵ آگاه نکردن دیگر دولت‌ها از اهداف خود	۵ آگاه کردن دیگر دولت‌ها از اهداف خود
ساختار حکمرانی و نهادهای سیاسی داخلی	
۶ نظام حکمرانی نسبتاً باز	۶ نظام حکمرانی بسته
۷ عدم تمرکز نسبی قدرت در داخل	۷ تمرکز قدرت در داخل
۸ حضور نسبی نهادهای مردمی و احزاب	۸ نبود نهادهای مردمی و احزاب
۹ وجود مجلس قانونگذاری	۹ نبود مجلس قانونگذاری
۱۰ وجود قانون اساسی و انتخابات	۱۰ وجود اوامر شاه به‌منابه قانون اساسی و انتصابات
شرایط نظامی	
۱۱ خدمت وظیفه اجباری	۱۱ خدمت وظیفه داوطلبانه
۱۲ مدیریت متمرکز ارتش	۱۲ عدم مدیریت متمرکز ارتش
۱۳ تمرکز ارتش بر گلوگاه‌های کشور	۱۳ عدم تمرکز ارتش بر گلوگاه‌های کشور
۱۴ سرعت تحولات و رشد فناوری نظامی بالا	۱۴ سرعت تحولات و رشد فناوری نظامی پایین
۱۵ نیروی انسانی کارآمد، جوان و باسواد	۱۵ نیروی انسانی ناکارآمد، سالخورده و بی‌سواد
شرایط اقتصادی و میزان توسعه‌یافتگی	
۱۶ بالا بودن میزان تولیدات معدنی و فولاد و ... در مقایسه با سایر قدرت‌ها	۱۶ پایین بودن میزان تولیدات معدنی و فولاد و ... در مقایسه با سایر قدرت‌ها
۱۷ رشد صنعتی بسیار بالا	۱۷ رشد صنعتی متوسط یا پایین
۱۸ کنترل هزینه‌های تحقق اهداف	۱۸ عدم کنترل هزینه‌های تحقق اهداف
۱۹ توجه به اقتصاد خارجی و گسترش تعاملات اقتصادی با دیگر کشورها	۱۹ بی‌توجهی به اقتصاد خارجی و گسترش تعاملات اقتصادی با دیگر کشورها
تعامل دولت با جامعه	
۲۰ فضای سیاسی و اجتماعی نسبتاً باز	۲۰ فضای سیاسی و اجتماعی بسته
۲۱ کنترل چالش‌های داخلی	۲۱ عدم کنترل چالش‌های داخلی
۲۲ تبدیل ایده موردنظر به خواست اکثریت جامعه	۲۲ عدم موفقیت در تبدیل ایده به خواست جامعه
۲۳ پیگیری منافع ملی	۲۳ پیگیری منافع ایدئولوژیک
فرهنگ راهبردی	
۲۴ استفاده موفق‌تر از ظرفیت فرهنگی استراتژیک	۲۴ ضعف نسبی در استفاده از ظرفیت فرهنگی راهبردی
فضای فکری و عملی نخبگان سیاسی	

۲۵	وحدت در هدف	عدم وحدت کامل در هدف
۲۶	وحدت نسبی در مورد روش	عدم وحدت در مورد روش
ادراکات رهبران		
۲۷	تناسب میان انتخاب اهداف و ابزار	عدم تناسب میان انتخاب اهداف و ابزار
۲۸	مشروع نشان دادن اهداف و خواسته‌ها در خارج	عدم توفیق در مشروع نشان دادن اهداف و خواسته‌ها در خارج
۲۹	پایبندی به اصول بین‌المللی	عدم پایبندی به اصول بین‌المللی

آنچه با این یافته‌ها در وهله نخست احراز می‌شود این است که میان این شاخص‌ها و شکست و پیروزی این دو قدرت تجدیدنظرطلب همبستگی^۲ وجود دارد، اما چرایی این رابطه همبستگی را باید در این دانست که همه اینها به نوعی بر قدرت در دسترس یعنی قدرتی که یک دولت می‌تواند از آن عملاً استفاده کند و نه لزوماً کلیت قدرت ملی آن، تأثیر دارند. آنچه در خصوص روسیه می‌توان دید تأثیر منفی شاخص‌ها بر قدرت در دسترس این کشور، و آنچه درباره پروس می‌توان گفت تأثیر مثبت شاخص‌ها بر قدرت در دسترس آن است. افزون بر این متغیر ادراکی به طور خاص می‌تواند در صورت انطباق باورها با واقعیات به اتخاذ سیاست‌های مناسب (پروس و شخص بیسمارک) و در صورت عدم انطباق، به سیاست‌های نامناسب منجر شود (روسیه و شخص تزار). برخی از آنها نیز در افزایش احتمال اتخاذ سیاست‌های ملاحظه‌کارانه دخیل‌اند.

آیا اینها به معنای آن است که همیشه حکومت‌هایی با شاخص‌هایی شبیه به پروس در سیاست خارجی خود موفق و حکومت‌هایی با شاخص‌هایی شبیه روسیه در سیاست خارجی خود ناموفق خواهند بود؟ به نظر نمی‌رسد لزوماً این‌گونه باشد. هر دو کشور (و نیز کشورهای مشابه آنها) در مقاطعی با شاخص‌هایی مشابه تجربه‌های متفاوتی هم داشته‌اند. آنچه در اینجا اهمیت دارد این است که چگونه شاخص‌های مختلف از طریق تأثیر بر قدرت در دسترس، سیاست ملاحظه‌کارانه، و برداشت درست از وضعیت خود و دیگران تأثیر دارند. اینها می‌توانند برای هرگونه دولتی در نتایج سیاست‌هایی چون جنگ و دیپلماسی و... تأثیرگذار باشند. اما از مباحث بالا می‌توان به این نتیجه رسید که آنچه به طور خاص در خصوص دولت‌های تجدیدنظرطلب اهمیت بیشتر و خاص دارد، اجتناب از نامشروع نشان دادن اهداف و خواسته‌های خود در محیط بین‌المللی و جلوگیری از شکل‌گیری نظام موازنه علیه خود است (ر.ک: Schweller, 2004). به بیان دیگر، آنچه پروس در آن توفیق یافت و روسیه در آن ناکام بود، عدم ایجاد تصور

خطر آفرینی برای نظم بین‌الملل در دیگران بود که به نظر می‌رسد مهم‌ترین دلیل برای عدم واکنش جدی در برابر دولت تجدیدنظرطلب است.

۶. نتیجه

با توجه به خلأ موجود در نظریه واقع‌گرایی در تبیین شکست یا پیروزی دولت‌های تجدید نظرطلب، در این مقاله تلاش شد با مطالعه شرایط دو کشور تجدیدنظرطلب با روشی مقایسه‌ای و در چارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک متغیرهای احتمالی دخیل در تعیین نتایج تلاش‌های این‌گونه از دولت‌ها شناسایی شوند. همان‌طور که گفته شد، موفقیت یا شکست قدرت‌های تجدیدنظرطلب لزوماً به معنای شکست یا پیروزی در جنگ نیست، بلکه در سطح قدرت در دسترس و اتخاذ راهبردها و استفاده از ابزارهای مناسب یا نامناسب در جهت رسیدن به اهداف سیاسی و موفقیت یا شکست در رسیدن به اهداف است.

بر همین اساس، سیاست‌های تجدیدنظرطلبانه پروس و روسیه را به عنوان دو دولت تجدیدنظرطلب موفق و ناموفق بر مبنای متغیرهای موجود در محیط داخلی و بین‌المللی بررسی کردیم. در محیط بین‌المللی متغیر توزیع توانمندی‌ها که از منظر نوکلاسیک‌ها متغیر مستقل است (همراه با تعاملات در این سطح) و در محیط داخلی هفت متغیر میانجی بررسی شدند. با واریسی هر یک از این متغیرها و مقایسه آنها در مورد دو قدرت پروس و روسیه به شاخص‌هایی دست یافتیم که می‌توانند به ما سرنخ‌هایی احتمالی برای درک عمیق‌تری از شرایط قدرت‌های تجدیدنظرطلب موفق و ناموفق دهند. با توجه به عدم تفاوت چشمگیر در سطح ساختاری بین‌المللی در کل دوره زمانی مورد بحث، به‌طور مشخص به‌نظر می‌رسد با ثابت نگاه‌داشتن متغیر ساختاری، این تفاوت در متغیرهای داخلی در کنار نوع تصویرسازی از خود در سطح بین‌الملل و در نتیجه، شکل‌گیری یا عدم شکل‌گیری موازنه از سوی سایر قدرت‌ها است که نقشی تعیین‌کننده در نتایج دو سیاست دارد.

همان‌گونه‌که اشاره شد، در این مقاله تلاش شد گامی اولیه در جهت پر کردن خلأیی نظری در واقع‌گرایی برداشته شود که البته تنها با افزایش تعداد مطالعاتی از این دست می‌تواند به یک دستاورد نظری جدی منتهی شود. از نظر تجربی نیز مطالعه مقایسه‌ای دو دولت تجدیدنظرطلب ناموفق و موفق یعنی روسیه و پروس که در تحقیقات تاریخی بین‌المللی مورد توجه قرار نگرفته بود، ما را به واقعیات تاریخی جالب توجهی رساند.

حتی می‌توان این مطالعه را در عرصه سیاستگذاری نیز مفید دانست. در اینجا بر خلاف موضع مرسوم اروپامحوری که لزوماً تجدیدنظرطلبی را بی‌ثبات‌ساز و در برابر نظم بین‌الملل تعریف می‌کند و در نتیجه در پی مهار آن است، نشان دادیم که تجدیدنظرطلبی لزوماً ضد نظم

نیست یا حداقل دولتی موفق می‌شود که بتواند این را نشان دهد و دیگران را در این زمینه متقاعد سازد. سیاست‌های تجدیدنظرطلبانه پروس با توجه به اینکه در چارچوب قدرت و توانمندی‌های این دولت، انطباق برداشت‌های تصمیم‌گیرندگان آن با واقعیات داخلی و بین‌المللی و فهم درست از شرایط و همچنین کم‌وبیش هماهنگ با قواعد و هنجارهای موجود بین‌المللی بود با موفقیت همراه شد. پس می‌توان گفت هر قدرت تجدیدنظرطلبی قاعدتاً با داشتن همین شرایط است که احتمال بیشتری برای موفقیت دارد.

شاید این بحث با توجه به ظهور قدرت‌های جدید مانند چین و برداشت از این دولت و نیز دولت‌های چون روسیه به‌عنوان تجدیدنظرطلب در شرایط حاضر نیز اهمیت بیشتری از نظر بین‌المللی و پیش‌بینی آینده داشته باشد. دو کشور از نظر داخلی شباهت‌هایی دارند و در شرایط بین‌المللی مشابهی‌اند، با این تفاوت که روسیه بیشتر به‌عنوان یک قدرت در حال افول قلمداد می‌شود. باید توجه داشت که چین حداقل تا این اواخر، اگر نگوئیم تاکنون، موفق شده بیشتر از آنکه تصویری از تجدیدنظرطلبی از خود ارائه کند، به‌عنوان قدرت در حال صعود مطرح شود (زیرا نظم هنجاری بین‌المللی را کمتر به چالش کشیده، هرچند با نهادسازی‌های موازی بین‌المللی به‌آرامی در جهت ایجاد نظمی رقیب پیش می‌رود که البته به‌نظر می‌رسد شرط استمرار توفیق آن حفظ و افزایش قدرت اقتصادی‌اش است) اما رفتارهای روسیه و به‌طور خاص سیاست آن در اوکراین ترسیم آن را به‌عنوان یک تجدیدنظرطلب آسان‌تر ساخته است^۱ و این امر در چگونگی و میزان موازنه‌سازی در برابر این دو تأثیر خواهد داشت.

برای رسیدن به نظریه‌ای فراگیر درباره قدرت‌های تجدیدنظرطلب، توجه به اینکه دولت‌های تجدیدنظرطلب چه ساحت‌هایی از نظم بین‌المللی را می‌خواهند دستخوش تغییر قرار دهند و این موضوع تا چه حد بر توفیق یا شکست آنها تأثیر می‌گذارد و نیز این موضوع که چگونه قدرت‌های تجدیدنظرطلب موفق پس از تغییر نظم، می‌توانند نظم موجود را حفظ یا سازوکارهایی را برای تغییر در آن تعبیه کنند، لازم است مدنظر قرار گیرد.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد؛ و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل

۱. باید توجه داشت که روسیه با اینکه از نظر شاخص‌های اقتصادی و سیاسی و حتی نظامی در حد مطلوبی قرار ندارد، اما تا حد زیادی موفق شده ایده‌های خود درباره اوکراین را در داخل کشور کم و بیش به‌عنوان ایده‌ای ملی برساند و همین مسئله به آن در حفظ و حتی پیشبرد برخی اهدافش کمک کرده است.

داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره می‌شوند، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

سیاسگزاری

از استاد محترم جناب آقای دکتر علیرضا خسروی و همچنین داوران محترمی که با ذکر نکات ارزنده به غنای مقاله کمک کردند، سردبیر محترم فصلنامه، جناب آقای دکتر مصلی‌نژاد و دبیر محترم اجرایی، سرکار خانم ملیحه علی، سیاسگزاری می‌کنیم.

References

- Barry, Quintin. (2007) *The Franco-Prussian War 1870–71*, Vol.2, London, Helion & Company.
- Baumgart, Winfried. (2020) *The Crimean War: 1853–1856*, New York, Bloomsbury.
- Blackwell, William L. (1968) *The Beginnings of Russian Industrialization: 1800-1860*, New Jersey, Princeton University Press.
- Bozorgmehri, Majid. (2018) *History of International Relations*, Tehran: Samt. [in Persian]
- Breuilly, John. (2021) *Austria and Prussia and the Making of Germany 1806-1871*. Translated by Babak Mohaghegh. Tehran: Ney. [in Persian]
- Bridge, F.R.; Bullen, Roger. (2005) *The Great Powers and the European States System 1814–1914*, Edinburgh, Pearson Education Limited.
- Cooley, Alexander. (2019) Revising Order or Challenging the Balance of Military Power? An Alternative Typology of Revisionist and Status-quo States, *Review of International Studies*, 45(4), pp.689–708, <DOI: 10/1017/S0260210519000019>.
- DiCicco, Jonathan M.; Victor M. Sanchez. (2021) Revisionism in International Relations. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. <DOI:10.1093/acrefore/9780190846626.013.607>
- Fairey, Jack. (2015) *The Great Powers and Orthodox Christendom*, London, Palgrave Macmillan.
- Farmer, Alan and Stiles Andrina. (2008) *The Unification of Germany: 1815–1919*, London, Hodder Education.
- Feuchtwanger, Edgar. (2014) *Bismarck: A Political History*, Second edition, New York, Milton Park, Abingdon.
- Gilpin, Robert. (2019) *War and Change in World Politics*. Translated by Sajjad Bahrami Moghadam. Tehran: Mokhatab. [in Persian]
- Goddard, Stacie E. (2018) Embedded Revisionism: Networks, Institutions, and Challenges to World Order, *International Organization*, 72(4), pp.1-35, <DOI:10.1017/S0020818318000206>.

- Gotz, Elias and Jørgen Staun. (2022) Why Russia Attacked Ukraine: Strategic Culture and Radicalized Narratives, *Contemporary Security Policy*, 43 (3), pp.482-497. <DOI:10.1080/13523260.2022.2082633>.
- Hudaya, Maula; D.A. Putri. (2018) Strategic Culture: The Answer of International Relations Study to Overcome Challenges in the Globalized World. Paper Presented at the International Symposium on Social Science. University of Gadjah Mada.
- Hynek, Nik and Karmazin, Aleš. (2020) Contemporary Revisionism in The Multilayered Political Order: Operationalisation, Techno-Social Conditions, Dilemmas, *Europe-Asia Studies*, 72(6), pp.940-954, <DOI:10.1080/09668136.2020.1776222>.
- Hynek, Nik and Střítecký, Vít. (2020) Political Revisionism: Old and New, *Europe-Asia Studies*, 72 (4), pp.1-9, <DOI: 10.1080/ 09668136. 2020. 1782650>.
- Johnston, Alastair Iain. (1995) Thinking about Strategic Culture, *International Security*, 19 (4): 32-64. <DOI:10.2307/2539119>
- Kennedy, Paul. (2020) *The Rise and Fall of the Great Powers*. Translated by Mohammad Qaidi, Naser Movafaqian and Akbar Tabrizi. Tehran: Nashr-e Elmi Farhangi. **[in Persian]**
- Lobell, Steven, Ripsman, Norrin and Taliaferro, Jeffrey. (2009) *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mazarr, Michael J. (2015) *Mastering the Gray Zone: Understanding a Changing Era of Mastering the Gray Zone: Understanding a Changing Era of Conflict*, Washington DC, USAWC Press.
- Morgenthau, Hans Joachim. (1995) *Politics among Nations*. Translated by Homeira Moshirzadeh. Tehran: IPIS. **[in Persian]**
- Moshirzadeh, Homeira. (2017) Pathology of Foreign Policy: Theoretical Foundations, *Public Policy*, 3 (1), pp.27-9, <DOI:10.22059/ppolicy. 2017.62026>. **[in Persian]**
- Moshirzadeh, Homeira. (2024) Polarity and Power Transition in World Politics: Theoretical Foundations, Paper Presented at the Annual Conference of IPSA, Tehran: University of Tehran. **[Persian]**
- Mustafavi, Mohsen. (1976) *Research in Bismarck's Foreign Policy*. Tehran: Mohammad Ali Elmi Publishing House. **[in Persian]**
- Organski, A. F. K. (1968) *World Politics*. New York: Alfred Knopf.
- Pflanze, Otto. (1972) Toward a Psychoanalytic Interpretation of Bismarck, *The American Historical Review*, 77 (2), pp. 419-444.
- Ragin, Charles. (2009) *Comparative Method beyond Quantitative and Qualitative Strategies*. Translated by Mohammad Fazli. Tehran: Agah. **[in Persian]**

- Ripsman, Norrin; Lobell, Steven; Taliaferro, Jeffrey. (2016) *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Salimi, Hossein. (2014) *History of International Relations to the End of World War II*, Tehran Allameh Tabatabai University Press. [in Persian]
- Schweller, R. (2004) "Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing," *International Security*, 29 (2): pp.159-201, <DOI:10.1162/0162288042879913>
- Schweller, Randall. (2015) Rising Powers and Revisionism in Emerging International Orders, *Valdi Papers*, pp.2-15. <https://valdaiclub.com/files/11391/>.
- Snyder, Jack (1991) *Myths of Empire Domestic Politics and International ambition*, New York, Cornell University Press.
- Steinberg, Jonathan. (2001) *Bismarck: A Life*, New York, Oxford University Press.
- Taylor, A. J. P. (1954) *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, Oxford, Oxford University Press.
- Waltz, Kenneth. (2015) *Theory of International Politics*. Translated by Ruhollah Talebi Arani. Tehran: Mokhatab. [in Persian]
- Wawro, Geoffrey. (2003) *The Franco-Prussian War: The German Conquest of France in 1870-1871*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Williamson, David G. (1998) *Bismarck and Germany 1862-1890*, New York, Milton Park, Abingdon.
- Wycliffe, James. (2004) *Bismarck and the Foundation of the German Empire*, The Project Gutenberg.
- Zionts, David M. (2006) Revisionism and Its Variants: Understanding State Reactions to Foreign Policy Failure, *Security Studies*, 15 (4), pp.631-657, <DOI: 10.1080/09636410601184611 >.

COPYRIGHTS

©2023 by the University of Tehran. Published by the University of Tehran Press. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

